

Sygn. akt I CSK 574/10

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 czerwca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Bogumiła Ustjanicz (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk (sprawozdawca)

SSN Wojciech Katner

w sprawie z powództwa Z. Ł.

przeciwko T. S.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 2 czerwca 2011 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 11 lutego 2010 r.,

- 1) oddala skargę kasacyjną;**
- 2) zasądza od pozwanego T. S. na rzecz powoda Z. Ł. kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) zł tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 21 kwietnia 2009 r. Sąd Okręgowy oddalił powództwo Z. Ł. dochodzone na podstawie art. 299 § 1 k.s.h. przeciwko pozwanym P. B. i T. S. o zasądzenie solidarnie kwoty 123.873,89 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu do dnia zapłaty.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 14 listopada 2002 r. powód zawarł z I. spółką z o.o. umowę dostawy urządzeń przeciwpożarowych. Powód dostarczył i uruchomił pompy zgodnie z postanowieniami umowy. I. spółka z o.o. zapłaciła jedynie zaliczkę w wysokości 20% przewidzianej w umowie ceny. W dniu 14 sierpnia 2003 r. Sąd Okręgowy wydał nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym i zasądził od I. spółki z o.o. na rzecz powoda kwotę 121.949,49 zł wraz z kosztami postępowania w kwocie 1.924,40 zł. Dniu 27 października 2003 r. Sąd Rejonowy ogłosił upadłość I. spółki z o.o. na wniosek jednego z wierzycieli. W chwili ogłoszenia upadłości długi tej spółki wynosiły około 20 mln zł. Wierzytelność powoda, zaliczona do III kategorii, nie została zaspokojona w postępowaniu upadłościowym. Na dzień 26 października 2006 r. majątek masy upadłości został zlikwidowany. Postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 29 kwietnia 2008 r. postępowanie upadłościowe zostało ukończone.

Pozwany T. S. pełnił funkcję Prezesa Zarządu I. spółki z o.o. od dnia 10 czerwca 2002 r., natomiast pozwany P. B. był członkiem zarządu tej spółki w okresie od 2001 r. do 1 kwietnia 2003 r. Na dzień 31 grudnia 2001 r. I. spółka z o.o. osiągnęła zysk brutto w kwocie 973.920,34 zł, zysk netto w kwocie 499.137,34 zł, a przychody ze sprzedaży osiągnęły 93.026.872,12 zł. W 2002 r. sytuacja finansowa I. spółki z o.o. ulegała pogorszeniu na co miała duży wpływ kondycja finansowa spółek z grupy „P.”, tj. P. P. Budownictwo spółki z o.o. i P. P. S.A. I. spółka z o.o. zawarła umowy z P. P. Budownictwo spółką z o.o. na realizację budynków przy ul. K. i budynku TVP S.A. przy ul. W. w W. Na początku 2002 r. zaczęły powstawać zaległości w regulowaniu płatności przez P. P. Budownictwo spółkę z o.o. Odnośnie inwestycji przy ul. K. nie została zapłacona należność za wykonane prace w wysokości 1.116.290,49 zł, a realizacja obiektu dla TVP S.A. została przerwana przy zaległościach w wysokości 2.826.729,61 zł. W dniu 10

czerwca 2002 r. P. P. S.A. – jedyny wspólnik P. P. Budownictwo spółki z o.o. – przejął zobowiązania wobec I. spółki z o.o. w zakresie realizacji kontraktu dla TVP S.A. w kwocie 2.697.701,15 zł. Sytuacja na rynku budowlano-instalacyjnym pogarszała się do tego stopnia, że obroty spółki I. zmniejszyły się o około 40% w stosunku do roku 2001 r. Nastąpiło jednocześnie obniżenie marż. Od połowy czerwca 2002 r. został wdrożony program redukcji kosztów. Zarząd I. spółki z o.o. pozyskał w drugiej połowie 2002 r. i na przełomie 2002 i 2003 r. kontrahentów do realizacji nowych umów. Na przełomie września i października 2002 r. I. spółka z o.o. uzyskała kredyt w Banku BPH PBK S.A. w kwocie około 2 mln zł w celu zapewnienia płynności realizacji zwartych kontraktów. W dniu 17 lipca 2002 r. I. spółka z o.o. odstąpiła od umowy z P. P. Budownictwo spółką z o.o. dotyczącej inwestycji TVP S.A. z powodu opóźnień w płatności faktur i podjęła czynności zmierzające do zabezpieczenia należności od P. P.S.A. W dniu 20 września 2002 r. została zawarta umowa przelewu wierzytelności między I. spółką z o.o. (cesjonariuszem) i P. P. S.A. (cedentem), na podstawie której tytułem zapłaty z faktury z dnia 16 września 2002 r. P. P. S.A., jako generalny wykonawca, dokonał przelewu na rzecz cesjonariusza wierzytelności przysługującej mu w stosunku do TVP S.A. w kwocie brutto 11.517.246,84 zł. W dniu 8 października 2002 r. odbyło się posiedzenie zarządu I. spółki z o.o., na którym w związku z narastającą liczbą wezwań do zapłaty utworzono dodatkowe stanowisko ds. nadzoru nad realizacją rozliczeń finansowych. W dniu 19 listopada 2002 r. I. spółka z o.o. zgłosiła do postępowania układowego wszczętego wobec P. P. S.A. wierzytelność na kwotę 3.936634,34 zł. W dniu 27 listopada 2002 r. TVP S.A. odstąpiła od umowy z generalnym wykonawcą. Na posiedzeniu zarządu I. spółki z o.o. fakt ten oceniono jako brak możliwości odzyskania należności od P. P. S.A. i zagrożenie dla płynności finansowej spółki. Stwierdzono konieczność zwołania rady nadzorczej spółki. Zwołana na początku grudnia 2002 r. rada nadzorcza spółki podjęła decyzję o konieczności złożenia wniosku o otwarcie postępowania układowego. Pismem z dnia 10 grudnia 2002 r. I. spółka z o.o. rozwiązała umowę z dnia 16 października 2002 r. wobec przerwania wykonywania prac na terenie Centrum TVP z przyczyn leżących po stronie zamawiającego.

W ocenie Sądu Okręgowego, powód wykazał bezskuteczność egzekucji jako przesłanki odpowiedzialności pozwanych z art. 299 k.s.h. Jednakże pozwani wykazali, że zgłosili wniosek o otwarcie postępowania układowego we właściwym czasie, co nastąpiło na początku 2003 r. Mimo trudnej sytuacji w 2002 r. I. spółka z o.o. osiągnęła zysk, realizowała wcześniej podpisane kontrakty, pozyskiwała nowych kontrahentów i wdrożyła, z uwagi na pogarszającą się sytuację finansową, program oszczędnościowy. O bardzo dobrej sytuacji finansowej spółki świadczy także kredyt zaciągnięty przez spółkę I. w banku na początku 2002 r. Spółka realizowała jedynie z opóźnieniem zobowiązania. Dopiero w dniu 27 listopada 2002 r., kiedy TVP S.A. wypowiedziała umowę spółce P. P. S.A., stało się niemalże pewne, że I. spółka z o.o. nie odzyska wierzytelności w kwocie 3,5 mln zł, a tym samym nie wywiąże się ze wszystkich zobowiązań.

Na skutek apelacji powoda Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 11 lutego 2010 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego z dnia 21 kwietnia 2009 r. w ten sposób, że zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz powoda kwotę 123.873,89 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 10 marca 2004 r. do dnia zapłaty.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji dokonał błędnych ustaleń faktycznych dotyczących sytuacji finansowej I. spółki z o.o., w szczególności nie uwzględnił, że w zestawieniu przychodów I. spółki z o.o. przygotowanym w drugiej połowie 2002 r. znajdowała się m.in. kwota ponad 4 mln zł należności od P. P. Budownictwo spółki z o.o., który to dłużnik od października 2002 r. znajdował się w upadłości. Poręczyciel tych zobowiązań – P. P. S.A., w sierpniu 2002 r. złożył wniosek o otwarcie postępowania układowego zakładającą redukcję zadłużenia o 80%. Stanowisko Sądu Okręgowego o dobrej sytuacji finansowej spółki w październiku 2002 r. pomija również analizę umowy kredytowej i warunków udzielenia kredytu. Ponadto na złą sytuację finansową I. spółki z o.o. wpłynęła także niewypłacalność dwóch kontrahentów: B. spółki z o.o., wobec której postanowieniem komornika z dnia 16 czerwca 2002 r. umorzono postępowanie egzekucyjne (kwota zadłużenia wynosiła 502.796,27 zł), oraz T. spółki z o.o. (kwota zadłużenia wynosiła 175.000 zł). Wobec powyższego, zdaniem Sądu Apelacyjnego, przesłanki do zgłoszenia wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego (i tym bardziej postępowania układowego) wobec I. spółki z o.o. nastąpiły na początku

drugiej połowy 2002 r. (najpóźniej w trzecim kwartale 2002 r.), kiedy to spółka ta zaprzestała trwale regulowania swoich zobowiązań a jej dłużnicy, w szczególności podmioty z grupy P. P., okazali się niewypłacalni.

Z tych względów Sąd Okręgowy błędnie także przyjął, że wniosek o otwarcie postępowania układowego z dnia 3 stycznia 2003 r. został złożony przez pozwanych we właściwym czasie w rozumieniu art. 299 § 2 k.s.h. Ponadto Sąd Okręgowy nie uwzględnił, że wniosek ten nie został złożony skutecznie wskutek niezuzupełnienia braków formalnych. Ponowny wniosek o otwarcie postępowania układowego pozwani wnieśli dopiero w drugim kwartale 2003 r., a więc przeszło 6 miesięcy po zaistnieniu ku temu przesłanek. Ponadto wniosek ten został cofnięty wobec ogłoszenia upadłości spółki na wniosek jednego z wierzycieli spółki.

Od wyroku Sąd Apelacyjny skargę kasacyjną wniósł pozwany T. S., który zaskarżył go w całości. Skargę oparł na podstawie naruszenia przepisów prawa materialnego:

- art. 5 § 1 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe przez jego niewłaściwe zastosowanie i błędne przyjęcie, że pozwany nie złożył we właściwym terminie wniosku o ogłoszenie upadłości;
- art. 299 § 1 k.s.h. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, tj. przyjęcie, iż pozwany ponosi odpowiedzialność za zobowiązania I. spółki z o.o.;
- art. 299 § 2 k.s.h. przez odmowę zastosowania i przyjęcie, że w stosunku do pozwanego nie zachodzą przesłanki uwalniające go od odpowiedzialności za zobowiązania I. spółki z o.o.;
- art. 299 § 2 k.s.h. przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie przez przyjęcie, iż oddalenie wniosku o otwarcie postępowania układowego oznacza, że złożenie takiego wniosku nie stanowi przesłanki uwalniającej pozwanego od odpowiedzialności.

Pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 299 § 2 k.s.h., okolicznością wyłączającą odpowiedzialność członka zarządu spółki z o.o. przewidzianą w art. 299 § 1 k.s.h. jest złożenie we właściwym czasie wniosku o ogłoszenie upadłości lub wszczęcie postępowania układowego. W orzecznictwie Sądu Najwyższego za utrwalone należy uznać stanowisko, że wykładnia pojęcia „we właściwym czasie” użytego w tym przepisie, kiedy członek zarządu powinien złożyć wniosek o ogłoszenie upadłości spółki, musi uwzględniać funkcję ochronną tego przepisu wobec praw wierzycieli spółki z ograniczoną odpowiedzialnością. Jest to więc czas, gdy wiadomo, że spółka nie będzie w stanie zaspokoić wszystkich swoich wierzycieli (por. wyroki Sądu Najwyższego z 7 maja 1997 r., II CKN 117/97, Lex Polonica nr 395782, z dnia 6 czerwca 1997 r., III CKN 65/97, OSNC 1997, nr 11, poz. 181, z dnia 16 października 1998 r., III CKN 650/97, OSNC 1999, nr 3, poz. 64, z dnia 8 czerwca 2005 r., V CK 702/2004, Lex Polonica nr 379636, z dnia 16 marca 2007 r., III CSK 404/2006, Lex Polonica nr 2077161, z dnia 24 września 2008 r., II CSK 142/2008, Lex Polonica nr 2134324). Kryteria, według których spółka z o.o. może być uznana za upadłą - określone w art. 1 § 1 i 2 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.), który obowiązywał do końca września 2003 r. – tj. zaprzestanie płacenia długów oraz gdy majątek spółki nie wystarcza na zaspokojenie długów, mają charakter obiektywny. W konsekwencji, badając, kiedy ziściły się przesłanki do złożenia, w terminie określonym w art. 5 § 1 Prawa upadłościowego, wniosku o wszczęcie postępowania upadłościowego nie należy kierować się subiektywnym przekonaniem członków zarządu o spodziewanej, przyszłej sytuacji finansowej spółki, lecz kryteriami obiektywnymi dotyczącymi rzeczywistej sytuacji finansowej spółki (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 grudnia 2007 r., V CSK 296/2007, Lex Polonica nr 2272896, z dnia 24 września 2008 r., II CSK 142/2008). Zgodnie z art. 5 § 2 Prawa upadłościowego, w terminie dwóch tygodni od wystąpienia jednej z tych przesłanek, reprezentant przedsiębiorcy jest zobowiązany zgłosić wniosek o ogłoszenie upadłości.

Uwzględniając powyższe Sąd Apelacyjny trafnie przyjął, że w odniesieniu do I. spółki z o.o. najpóźniej z końcem trzeciego kwartału 2002 r. ziściła się przesłanka

uzasadniająca ogłoszenie upadłości, określona w art. 1 § 1 Prawa upadłościowego. Według ustaleń Sądu Apelacyjnego, którymi, zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy jest związany, począwszy od połowy 2002 r. spółka utraciła płynność finansową i zaprzestała w sposób trwały uiszczać swoje długi. Z ustaleń tych wynika, że również nie były uiszczane należności powódki przez spółki należące do grupy P. P., mimo że zobowiązania P. P. B. spółki z o.o. poręczone przez P. P. S.A. stały się wymagalne z początkiem sierpnia 2002 r. W tym też miesiącu ta ostatnia spółka złożyła wniosek o otwarcie postępowania układowego, które wszczęto w październiku 2002 r. W konsekwencji pod koniec trzeciego kwartału 2002 r. zarząd I. spółki z o.o. miał świadomość, że nie będzie w stanie zaspokoić wierzycieli spółki. W skardze kasacyjnej, w której kwestionuje się taką ocenę Sądu odwoławczego, eksponuje się jedynie te fakty, które świadczą o pozyskiwaniu przez I. spółkę z o.o. nowych klientów i środków finansowych w oderwaniu jednak od innych faktów, tj. zaprzestania już od połowy 2002 r. płacenia długów i utraty realnej możliwości zaspokojenia wierzycieli spółki ze względu na sytuację finansową i prawną jej głównych dłużników należących do grupy P. P., wobec których wszczęto postępowania upadłościowe i układowe.

Bezzasadny jest zarzut naruszenia art. 299 § 2 k.s.h. przez przyjęcie, że złożony przez zarząd spółki na początku 2003 r. wniosek o otwarcie postępowania układowego nie zwolnił pozwanego od odpowiedzialności przewidzianej w art. 299 § 1 k.s.h. Przystępując do oceny tego zarzutu, należy podkreślić, iż zarzut naruszenia prawa materialnego jest oceniany na podstawie dokonanych przez Sąd drugiej instancji ustaleń faktycznych, którymi, zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy jest związany. Ustalenia faktyczne Sądu drugiej instancji mogą być błędne albo niepełne. Ich zakwestionowanie może nastąpić jedynie pośrednio poprzez podniesienie w skardze kasacyjnej odpowiednich zarzutów naruszenia prawa procesowego, które spowodowały ustalenie błędnej podstawy faktycznej rozstrzygnięcia (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 1997 r., II CKN 99/97, nie publ.). Nie jest skuteczne natomiast, tak jak uczyniono to w skardze kasacyjnej, konstruowanie zarzutu naruszenia prawa materialnego w oparciu twierdzenia faktyczne skarżącego, które nie znalazły odzwierciedlenia w stanie faktycznym stanowiącym podstawę zaskarżonego orzeczenia (por. postanowienie

Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2005 r., III CSK 13/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 76, z dnia 16 lutego 2007 r., II PZ 62/06, OSNP 2008, nr 5-6, poz. 84). Z tych względów Sąd Najwyższy, oceniając zarzut naruszenia art. 299 § 2 k.s.h., wziął pod uwagę ustalenia faktyczne dotyczące złożonego wniosku o otwarcie postępowania układowego dokonane przez Sąd Apelacyjny.

Aktualne pozostaje stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z dnia 20 stycznia 2004 r., II CK 356/2002 (Lex Polonica nr 2119906), że dla uwolnienia się z odpowiedzialności przewidzianej w art. 298 § 2 k.h. (obecnie art. 299 § 2 k.s.h.) nie wystarczy samo wystąpienie z wnioskiem o ogłoszenie upadłości (analogicznie również z wnioskiem o otwarcie postępowania układowego), ale konieczne jest także dokonanie wszelkich czynności procesowych niezbędnych dla kontynuowania tego postępowania. Taka sytuacja ma miejsce w sprawie. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Apelacyjny w sposób niekonsekwentny przyjmował, że wniosek ten został oddalony, innym razem natomiast, że został zwrócony. Jest oczywiste że wniosek o otwarcie postępowania układowego zwrócony z przyczyn formalnych na skutek niewykonania zarządzenia sądu nie wywołuje żadnych skutków prawnych (art. 130 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. i art. 7 rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 24 października 1934 r. Prawo o postępowaniu układowym, Dz.U. Nr 93, poz. 836 ze zm.), a w konsekwencji nie może zwalniać członków zarządu od odpowiedzialności przewidzianej w art. 299 § 1 k.s.h. Należy mieć jednak na uwadze szczegółowe ustalenia faktyczne dotyczące losów wniosku o otwarcie postępowania układowego złożonego 3 stycznia 2003 r. przez zarząd I. spółki z o.o. zawarte w uzasadnieniu wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 4 listopada 2008 r. (uchylającego poprzedni wyrok Sądu Okręgowego i przekazujący sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania), do których nawiązał Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 11 lutego 2010 r., powołując się na aktualność stanowiska zajętego w swoim poprzednim wyroku. Według tych ustaleń, przyczyną oddalenia wniosku o otwarcie postępowania układowego było nienależyte wykonanie zarządzenia Sądu z dnia 8 stycznia 2003 r. wzywającego wnioskodawcę do uzupełnienia braków formalnego wniosku przez przedstawienie propozycji układowych, zgodnie z wymogami zawartymi art. 20 Prawa o postępowaniu układowym. W skardze kasacyjnej podnosi się, że

orzeczenie to było błędne. Zakładając nawet hipotetycznie zasadność tego stanowiska, to w takim przypadku na zarządzie spółki spoczywał obowiązek podjęcia właściwych czynności procesowych zmierzających do podważenia błędnej merytorycznie decyzji sądu. Tymczasem orzeczenie Sądu gospodarczego nie zostało zaskarżone, wskutek czego uprawomocniło się. Za czynność równoważną zaskarżeniu tego orzeczenia sądu nie może być uznane złożenie przez zarząd I. spółki z o.o. nowego wniosku o otwarcie postępowania układowego, skoro wniosek ten ostatecznie został cofnięty. Stało się tak dlatego, że wcześniej uwzględniono wniosek o ogłoszenie upadłości I. spółki z o.o. złożony przez jednego z wierzycieli spółki. Bez znaczenia jest także okoliczność, podnoszona w uzasadnieniu skargi kasacyjnej, że zarząd I. spółki z o.o. zlecił opracowanie wniosku o otwarcie postępowania układowego innemu profesjonalnym podmiotowi. Z tych względów Sąd Apelacyjny zasadnie przyjął, że zarząd I. spółki z o.o. nie podjął odpowiednich czynności procesowych warunkujących uwzględnienie złożonego wniosku o otwarcie postępowania układowego, a w konsekwencji złożenie tego wniosku nie mogło prowadzić do uchylenia odpowiedzialności wynikającej z art. 299 § 1 k.s.h.

W wyroku z dnia 15 czerwca 2010 r., II CSK 648/2009 (OSNCD 2010, poz. 117) Sąd Najwyższy przyjął, że złożenie bezpodstawnego wniosku o wszczęcie postępowania układowego nie zwalnia członków zarządu spółki z o.o. od odpowiedzialności przewidzianej w art. 298 § 1 k.h. (odpowiednio art. 299 § 1 k.s.h.) w razie stwierdzenia, że występowały przesłanki do zgłoszenia żądania ogłoszenia upadłości spółki. Z dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych, wbrew stanowisku wyrażonemu w uzasadnieniu skargi kasacyjnej, nie wynika, aby w chwili wniesienia przez zarząd I. spółki z o.o. podania o otwarcie postępowania układowego zachodziły okoliczności uzasadniające wszczęcie tego postępowania, a nie postępowania upadłościowego. Skoro spółka ta trwale zaprzestała płacenia długów ziszczyły się przesłanki ogłoszenia upadłości, co potwierdza późniejsze orzeczenie Sądu, który orzekł upadłości I. spółki z o.o. Również więc z tej przyczyny złożenie wniosku o otwarcie postępowania układowego nie mogło skutecznie zwalniać pozwanego, jako członka zarządu I. spółki z o.o., od odpowiedzialności przewidzianej w art. 299 § 1 k.s.h.

Z tych względów skarga kasacyjna jako bezzasadna została oddalona na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 391 i art. 398²¹ k.p.c.